

МІФІЧНЫЯ І КАЗАЧНЫЯ ГЕРОІ

З наступнымі *вобразамі* *выхаванцы* знаёмяцца падчас правядзення *народных святаў, фальклорных карнавалаў*

ЦАЦКА “ОХ”

Рис. 12

Ох — міфічная істота. Выглядае як барадаты чалавечак невялікага росту, Носіць кашулю, пояс з беларускім арнамантам, штаны паласатыя. На галаве

у яго прыгожы саламяны капялюшык або шапка-аблавуха, або магерка, на нагах — лапці; жыве пад зямлёю. Калі хто, бядуючы, уздыхае «Ох!», то ён выходзіць з-пад зямлі і пытаецца ў яго: «Чаго патрабуеш?» А як хто ўжо гэта ведае ды не спалохаецца і скажа яму, чаго хоча, то ён яму тое і дасць.

Цацка выглядае як лялька з адзеннем.

Расказванне беларускай народнай казкі “Ох і залатая табакерка”

Мэта: развіваць у дзяцей уменне эмацыянальна ўспрымаць казку, разумець змест казачнага тэксту, адчуваць маляўнічасць казачных вобразаў. Развіваць у выхаванцаў навыкі звязнага маўлення.

Матэрыял: Цацка --ОХ

Ход.

Разглядванне цацкі. Апісанне характэрных асаблівасцей цацкі.

Расказванне казкі.

Размова пасля расказвання.

- Хто такі “Ох”?
- Што падараваў ён Янку?
 - Назаві сапраўдных сяброў Янкі. Чаму іх можна назваць сапраўднымі сябрамі?

ЗНАЁМСТВА З ЦАЦКАЙ “ВАДЗЯНІК”

Выглядае дзядком з зялёнай барадой і валасамі, якія зблыталіся з цінай і водарасцямі.

Па істота рэк, у крыніцах,

Беларусі уладар зўяўлялі ў мужчыны валасамі колеру,

павер'ях, гэтая жывеў у водах азёрах, нават у калодзежах. У вадзянік — вадаёмаў. Яго абліччы старога з доўгімі зялёнага увесь ён у ціне і

водарасцях. Вобраз вадзяніка шырока вядомы і ў беларускім фальклоры, і у літаратуры. Фальклорны вадзянік з'яўляецца марскім царом (у чарадзейных казках).

Цацка «Вадзянік» можа быць зроблена з пластмасы ці выраблена як трансформер. Дзеці збіраюць яе па частках.

Мал.13.

Мэта: пазнаёміць дзяцей з цацкай, вызначыць яе характэрныя асаблівасці.

Матэрыял: цацка вадзянік

Ход.

- Хто гэта?
- Чаму ты так думаеш?
- Як ты здагадаўся, што гэта вадзянік?
- У Беларусі вадзянік — уладар вадаёмаў. Яго ўяўлялі ў вобразе старога з доўгімі валасамі зялёнага колеру, увесь ён у ціне і водарасцях. Вобраз вадзяніка шырока вядомы і ў фальклоры, і ў літаратуры Беларусі. Фальклорны вадзянік з'яўляецца марскім царом (у чарадзейных казках).

- Што адметнага ты заўважыў ў гэтай цаццы?
- Ці падабаецца табе цацка?
- Апішы вадзяніка.

ЗНАЁМСТВА З ЦАЦКАЙ “ХАТНІК” (ДАМАВІК)

Выглядае старым дзядком, з доўгімі валасамі, носіць белую вопратку. На галаве магерка, на нагах лапці. Жыве у кожнай хаце і з'яўляецца яе апекуном. Назірае за гаспадаркай і сямейным побытам.

Дамавік ва ўяўленнях беларуса надзяляецца усімі якасцямі дбайнага гаспадара. Ён любіць дружную сям'ю. Калі ўсе справы ідуць добра і добрае прадбачыцца ў будучыні, тады ён скача на лаве ў хаце ці ў клеці, у сенцах. З хатнікам трэба жыць у згодзе і ўмець яму дагаджаць.

Цацка зроблена як лялька з адзеннем.

Ход

заняткаў

пры

праводзіцца так, як і
знаёмстве з
вадзятком.

ЗНАЁМСТВА З ЦАЦКАЙ “ПАЛЯВІК”

Палявік – міфічная істота, выглядае маладым, дужым, статным хлопцам з блакітнымі вачыма і русымі валасамі. Махне Палявік правай рукою – расце і таўсцее сцябло. Махне леваю – наліваецца колас, страсяне галавою – уся ніва ўсцілаецца залатымі снапамі. Цацка зроблена як лялька з адзеннем. Адзенне – беларускі нацыянальны касцюм.

Мал. 13

Мэта:

разумець змест казачнага тэксту, адчуваць маляўнічасць казачных вобразаў. Развіваць у выхаванцаў навыкі звязнага маўлення. Выхоўваць любоў і павагу да працы.

Матэрыял: цацка “Палевік”.

Ход.

Разглядванне цацкі.

**Расказванне казкі
“Палешукі і палевікі”**

развіваць у дзяцей уменне
эмацыянальна ўспрымаць

Апісанне “Палевіка” дзецьмі.

Расказванне казкі педагогам.

ЗНАЁМСТВА З ЦАЦКАЙ “ЯРЫЛА”

Ярыла – міфічная істота. На выгляд гэта малады, прыгожы юнак, ў белым плашчы; на галаве ў яго вянок, у руках каласы, ногі босыя. Гэтая цацка можа быць зроблена з пластмасы, выглядае як трансформер. Дзеці збіраюць яе па частках.

Ход заняткаў подобны, як пры знаёмстве з вадзяніком.

Мал.14

ЗНАЁМСТВА З ЦАЦКАЙ “ЛЯЛЯ”

Ляля (Лёля), багіня вясны. Аберагае моладзь, закаханых. Выглядае як маладзенькая, прыгожая, стройная, высокая дзяўчына (таму кажуць: «Прыгожая, як Ляля»). На галаве можа быць вяночак з кветак. Цацка зроблена як лялька з адзеннем.

Мал.15

ЗНАЁМСТВА З ЦАЦКАЙ “АСІЛАК”

Асілак – “рослы, магутны чалавек, як дуб... Адзенне асілка са звярыных шкур. Гэтая цацка можа быць зроблена з пластмасы, выглядае як трансформер. Дзеці збіраюць яе па частках.

Расказванне беларускай народнай казкі “АСІЛКІ”

Мэта: развіваць у дзяцей уменне эмацыянальна ўспрымаць казку, разумець змест казачнага тэксту, адчуваць маляўнічасць казачных вобразаў. Развіваць у выхаванцаў навыкі звязнага маўлення.

Матэрыял: цацка “ Асілак”.

Ход.

Разглядванне цацкі.

Апісанне асілка.

Расказванне казкі.

Размова пасля расказвання.

- Як апісваюцца асілкі ў казцы?

Пра асілка і змеяў

Мэта: развіваць у дзяцей уменне эмацыянальна ўспрымаць казку, разумець змест казачнага тэксту, адчуваць маляўнічасць казачных вобразаў. Развіваць у выхаванцаў навыкі звязнага маўлення.

Матэрыял: цацка “Асілак”.

Ход.

Разглядванне цацкі.

Апісанне асілка.

Расказванне падання.

Размова пасля расказвання.

-Што сталася з асілкам?

- Як ён дапамог людзям?

ЗНАЁМСТВА З КАЗКАЙ “КАЦІГАРОШАК”

Кацігарошак – казачны герой . Выглядае хлопчыкам, галава у яго нібы спелая гарошынка жоўтага колеру, валасы сабраны ў чубчык з тонкіх завіткаў гароху, калі ён пачынае цвісці. Тулава круглае.

ЛЕШЫ АБО ЛЯСУН

Лесавік, або лясун — міфічная істота. Ён — гаспадар лесу і звяроў. Прыгожы чалавечак, галава якога пакрыта доўгімі кучарамі і нагадвае вершаліну хвоі вялізнае тулава апранута ў звярыныя (воўчыя і мядзвежыя) шкуры поўсю навыварат; рукі і ногі тоўстыя і моцныя, як ствалы дубоў, вочы гараць, як у савы. Ростам лесавік роўны з дрэвамі таго лесу, дзе валадарыць. Можа павялічвацца і памяншацца, прыстасоўваючыся да велічынні дрэў. Ён надзвычай дужы: калі разгуляецца ў лесе уўчас буры, то з каранем вырывае магутныя дубы, на кавалачкі ламае векавыя сосны, валіць на зямлю мноства дрэў, высцілаючы свой шлях у лясным гушчары, каб ніякая сіла не магла дабрацца па яго слядах да яго логава.

Калі лесавік разгульвае па сваіх уладаннях, яго суправаджаюць зграі звяроў і чароды птушак, асабліва совы, пугачы, сарокі. Ён дапамагае людзям

Мал. 15

ЗНАЁМСТВА З ЦАЦКАЙ “ЗЮЗЯ”

Зюзя – бог зімы. Старэнькі дзядок, нізенькага росту, тоўсты, з белымі як снег валасамі на галаве і такой жа даўжэзнай барадой. Ходзіць у белаі цёплай вопратцы, ногі ў яго босыя, галава нічым не прыкрытая. У руцэ носіць жалезную булаву. Выраз твару добры. Носік як бульбачка, усміхаецца. Цацка зроблена як лялька з адзеннем.

ЗНАЁМСТВА З ЦАЦКАЙ ЗЮЗЯ

(праводзіцца так, як і знаёмства з вадзяніком)

Рис. 23

Завучванне верша Л. Геніюш “Мароз”

Мэта: развіваць у дзяцей уменне эмацыянальна ўспрымаць вершы, разумець вобразны змест вершаваных тэкстаў, звязваць яго з рэальнымі карцінамі

прыроды. Падтрымліваць у іх жаданне самастойна расказваць верш напамяць.

Матэрыял: **цацка Зюзя.**

Ход

- Вы сёння ішлі ў дзіцячы садок, якая на двары пара года?

- Давайце разам раскажам пра зіму. Зімой холадна, *працягвайце далей...*
сонейка амаль несвеціць, ідзе ... снег, кусае за тварык.... мароз, дрэвы
стаць ... голыя, на галінках дрэў і кустоў ... снег, рэчкі пакрыліся ... лёдам..

Гэта так Зюзя стараецца(паказваецца цацка) . Стары дзядок нізенькага росту, тоўсты, з белымі як снег валасамі на галаве і такой жа даўжэзнай барадой. Ходзіць у белай цёплай вопратцы, ногі ў яго босыя, галава нічым не прыкрытая. У руцэ носіць жалезную булаву. Ён марозіць усё, што пападае пад руку. Зюзя сваёй пушыстай і вялікай барадой замятае ўсе сцежкі і дарожкі, атуляе снегам дрэвы ў лесе і садзе, насыпае высокія гурбы, з якіх так добра з'язджаць на санках.

-- Паслухайце верш, пра зіму і Зюзю.

Дзед Мароз

У вопратцы белай,

Шырокай, даўгой,

З вялікай пушыстай

Мятлой-барадой

Прыйшоў к нам здалёку

Дзядуля Мароз,

Завеі і холад

З сабою прынёс.

У бель апранае

Ён дрэвы, кусты,

На рэчках, азёрах

Будуе масты.

Я Журба.

- Паслухайце яшчэ раз вершаваныя радкі, здагайдзеся, пра каго яны?

У вопратцы белай,

Шырокай, даўгой,

З вялікай пушыстай

Мятлой-барадой

- Раскажыце цяпер словамі з верша пра дзядулю Мароза вы.

- Дзядуля Мароз прынёс нам завеі і холад. У снег апранае ён дрэвы кусты, а на рэчках і азёрах будуе масты.

- Ці баяцца дзеткі мароза?

- У моцны мароз дзеткі цёпла апранаюцца, каб не замёрзнуць.

- Паслухайце яшчэ адзін вершык пра мароз.

Мароз

На дварэ – мароз

Лёд да стрэх прырос.

Ой, мароз, мароз, -- шчыпле твар да слёз.

-- Ажно сам замёрз, -- кажа дзед Мароз.

Л. Геніюш

- Што робіць мароз з нашым тварыкам? Так, “ой, мароз, мароз, -- шчыпле твар да слёз”. Паўтары, Аленка – “ой, мароз, мароз, -- шчыпле твар да слёз”. Паўтары, Алесік.

- А пра сябе, што кажа дзед Мароз?

-“Ажно сам замёрз, -- кажа дзед Мароз”. Паўтары, Юлечка, паўтары, Толік.

- Паслухайце вершык яшчэ раз.

- Паспрабуем расказаць верш разам.

На дварэ – ... *мароз*

Лёд да стрэх...*прырос*.

Ой, мароз, мароз, -- шчыпле ...*твар да слёз*.

Ажно сам замёрз, -- кажа... дзед Мароз.(інтанацыяй заахвочваць дзяцей да заканчэння радка).

Цяпер раскажыце верш пра мароз самастойна.

(расказваецца 2-3 разы)

Расказванне верша “Дзед- госць”

Мэта: развіваць у дзяцей уменне эмацыянальна ўспрымаць вершы, разумець вобразны змест вершаваных тэкстаў, звязваць яго з рэальнымі карцінамі прыроды. Падтрымліваць у іх жаданне самастойна расказваць верш напамяць.

Матэрыял: **цацка Зюзя.**

Ход.

Разглядванне цацкі :”Зюзя”. **Зюзя** – бог зімы. Старэнькі дзядок, нізенькага росту, тоўсты, з белымі як снег валасамі на галаве і такой жа даўжэзнай барадой. І вось дзіва, гэты стары не зважае на мароз — чым ён мацнейшы, тым яму лепш. Ходзіць па сыпкім снезе босы, без шапкі. Ён жа сам мароз ды холад, каго яму баяцца? Каб не захварэць, апранаецца Зюзя ў доўгае белае футра. Любімым месцам побыту для Зюзі з’яўляецца лес. Утульна яму тут, весела і звыкла, паветра марознае і здорае, ёсць з кім забавы ладзіць. Зайчыкі, якія змянілі шэрае адзенне на белае — гэткае ж, як і ў Зюзі, у хованкі з ім гуляюць. Вавёркі займальныя казкі расказваюць, а самі смакавітыя арэхі лускаюць, сухімі грыбамі ласуюцца. Загуляецца Зюзя ў лесе і забудзецца пра людзей, не даймае іх сцюжай. А яму ж разам са сваімі служкамі трэба на палі снегу насыпаць, каб цёпла ім было, каб вясной закусцілася ўраджайная збажына. У садзе дрэўцы снегам атуліць трэба, каб не патрэскалася кара, не вымерзлі карэньчыкі. На рэках ды азёрах, на самых багністых балотах разам з ледзяным Дзедам марозам будзе Зюзя масты. Каб праверыць іхнюю надзейнасць, у абдымку ходзяць пасля па лёдзе, Зюзя стукае па ім булавою: адно крэхча ды стогне пад імі тоўсты лёд, але вытрымлівае.

Разказванне верша.

Ходзіць дзед белабароды

Полям, лесам, пералескам,

Засцілае рэчкі лёдам,

Брыльянцістым снежным блескам.

Сыпле іней на бярозы,

Туліць дрэвы лёгкім пухам,

Крые руні, травы, лозы

Белай воўнаю — кажухам.

Я. Колас

- Як вы лічыце, чаму ў гэтага верша такая назва -- «Дзед-госць»?

- Пералічыце словамі з верша, якія справы ў белабародага дзеда ўзімку?(засцілае рэчкі лёдам, сыпле іней на бярозы, туліць дрэвы лёгкім пухам, пакрывае травы, лозы белай воўнаю – кажухам).

- З чым параўноўваецца снег у вершах пра зіму? (з белай воўнаю – кажухам, з белаю пялёнкай, з мяккай пярынай).

- З чым бы параўналі снег вы, калі б складалі пра яго верш?

- Паслухайце гэты верш яшчэ раз.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ